Política | Miquel Macià | Actualitzat el 25/07/2018 a les 19:24

La derrota més amarga de Joan Sales

L'autor d'"Incerta glòria" va esclatar en el seu rebuig a la batalla de l'Ebre en l'última carta a Màrius Torres: opinava que l'ofensiva de l'Ebre era un suïcidi, i la Lleva del Biberó era enviar canalla a una mort esgarrifosa

Veterans de la Lleva del Biberó, el 22 de juliol de 2018 a l'acte commemoratiu a la cota 705. | Josep M. Montaner

[nointext]Pocs textos hi ha en el gènere epistolar en català que tinguin el dramatisme de les cartes que Joan Sales va enviar durant la guerra i el primer exili al seu amic Màrius Torres. L'autor d'"Incerta glòria" hi relata els seus tràfecs de combatent al front i d'alumne de l'escola de Guerra de la Generalitat de Catalunya. Però la carta més punyent de totes és l'última del període de guerra.

Datada el diumenge 15 de gener de 1939, a tan sols onze dies de la caiguda de Barcelona, Sales hi aboca ràbia i dolor a grans dosis. Hi escup entre llàgrimes de derrota tot allò que per fe, per deure i per patriotisme s'havia estat d'escriure fins aleshores. La batalla de l'Ebre va ser més que un error: un suïcidi. I la Lleva del Biberó, un doble assassinat. Perpetrat pels qui els van reclutar i pels qui els van massacrar en una ofensiva inútil. Hi llegim:

"Estimat Màrius: Tinc el pressentiment que aquesta serà la darrera carta que et puc escriure en llibertat i Déu vulgui que encara t'arribi; per això m'esbravaré dient-te el que fins ara callava i ja no podria dir-te després. Fins ara m'havia fet el cor fort; m'esforçava a creure en una victòria que ara ja només seria possible amb un miracle. Ja som molt a prop del 'finis Cataloniae'".

Entre el 25 de juliol i el 16 de novembre de 1938, la batalla de l'Ebre va ser el darrer alè de la

República davant l'assalt feixista. Sales es qüestiona el sentit estratègic de la batalla -en què no va participar- i arriba a la conclusió que no, que no calia. Allò que convenia era blindar el front català i deixar que fossin els franquistes els qui es dessagnessin per abatre'l. Guanyar temps. Era una opció a considerar. Fins i tot la més intel·ligent, segons experts militars que han estudiat el conflicte.

"El desastre supera tot el que hauríem pogut preveure; les divisions catalanes, destrossades a l'Ebre, no podien fer més del que fan, retirar-se tot combatent. Almenys totes ho fessin en ordre, com la nostra. ¿Era necessària l'ofensiva de l'Ebre? ¿Podia tenir altre resultat que el que estem vivint? Després del desastre d'Aragó, quan amb un suprem esforç havíem aconseguit refer un front estable, la prudència més elemental aconsellava una defensiva que estalviés vides i municions; ben fortificats ens hauríem pogut sostenir molt de temps, anys potser, i entretant ¿qui sap quins canvis podien produir-se en la situació internacional? Mentre hi ha vida hi ha esperança i qui dia passa any empeny; llançar les forces que eren la cobertura de Barcelona i del que restava de Catalunya en una ofensiva de tanta envergadura i que per tant havia de costar tantes vides i tant de material com la de l'Ebre, era un suïcidi".

En aquest fragment que acaba amb una paraula tan colpidora com és "suïcidi", Joan Sales evoca el trencament del front d'Aragó abans de l'estiu de 1938. La retirada cap al l'Ebre que ell retrata en alguns dels passatges més desesperançats de la novel·la. Si malgrat això s'havia reconstruït una nova línia, ¿per què posar-la en perill, es pregunta? La carta desemboca en el clam d'un home que denuncia el sacrifici -tanmateix inútil, al seu parer- de desenes de milers d'adolescents catalans. Quasi infants.

"¿Era necessari a darrera hora cridar a files nois de setze anys com ha fet un govern criminal i enviar-los als fronts sense cap preparació militar? Fins això hem hagut de veure, Màrius, a fi de cobrir-nos d'una vergonya que ja no ens traurem mai més de sobre. El de menys és perdre aquesta guerra; el pitjor és com l'haurem perduda. La mortaldat entre aquestes criatures, que no tenen cap dels reflexos dels veterans, és esgarrifosa; quantes vides catalanes segades abans d'hora, quin buit s'haurà fet al nostre país".

El que queda de l'exèrcit de la República es retira protegint les altres unitats i la població civil que fuig. Sales pateix pels seus amics, en Màrius i la Mercè, tots dos malalts de tuberculosi al sanatori de Puig d'Olena, prop de Moià. Sales mai més no veuria Màrius Torres. La malaltia va endur-se aquell jove lleidatà cridat a esdevenir un gran poeta nacional, l'octubre de 1942, amb només 32 anys. L'exili i la mort els van tallar pel mig. Però les cartes no es van perdre: quan Sales va retornar a casa el 1948 va córrer a Puig d'Olena. Una monja -contradient tota lògica- havia conservat els objectes personals d'en Màrius. Les cartes hi eren:

"Curosament conservades (...), ell les havia aplegades en un lligall abans de morir amb l'encàrrec de donar-me-les".

Sobrevisqueren al vendaval i van ser publicades el 1976 sota el títol de "Cartes a Màrius Torres". Per als qui no les coneixen, direm que són lectura obligada just al costat d'"Incerta glòria". Realitat i ficció, l'una alimenta l'altra, i a la inversa. Imprescindibles per comprendre el drama de la Catalunya del segle XX. I també per ben escrites.

Sales i Torres van ser dos esclats de llum en un oceà de foscors. Si haguessin nascut a Anglaterra, algú ha dit que serien coneguts arreu del món. Que "Incerta glòria" seria honorada entre les millors novel·les de guerra de la literatura mundial. Però no.
Tanmateix el seu resplendor no s'ha esvaït: en tenim els llibres, i el seu llegat al cinema i la música.

Hem de saber que cada vegada que escoltem "Cançó a Mahalta", de Lluís Llach, estem gaudint del poema que en Màrius va dedicar a la Mercè, que es deia Figueras de cognom, i que va morir el 1976, als 68 anys. "Corren les nostres ànimes / com dos rius paral·lels / fem el mateix camí / sota

els mateixos cels", li escrivia Màrius.

Paral·lels amb les ànimes dels immolats de la Lleva del Biberó. Els de la darrera carta de Sales, camí de l'exili, al front de la seva unitat, encara disciplinada. La mateixa que hauria pogut sostenir l'Ebre més setmanes, més mesos. Com ell volia creure i cridar. Així acaba la carta:

"Suposo que la Mercè i tu no us moureu de Puig d'Olena ¿on aniríeu els malalts en ple hivern? Que Déu tingui pietat de tots nosaltres".